Ο «χαμογελαστός» Χίτλερ

Σχολική ιστορία και ιδεολογική διαχείριση του παρελθόντος

Κώστας Θεριανός

Αποτελεί κοινοτοπία να επισημάνουμε, για άλλη μια φορά, ότι η σχολική ιστορία – και όχι μόνο η σχολική– συνιστά το κατεξοχήν πεδίο αντανάκλασης των πολιτικών και ταξικών συσχετισμών σε μια κοινωνία. Το παρελθόν είναι αντικείμενο ιδεολογικής διαχείρισης προς όφελος πολιτικών του παρόντος και η σχολική ιστορία, που εγγράφεται στην ευρύτερη προσπάθεια του σχολικού θεσμού να διασφαλίσει την υλική και ιδεολογική αναπαραγωγή του συστήματος, είναι ο προνομιακός χώρος τέτοιων πολιτικών, καθώς από μικρή ηλικία εγγράφεται στους μαθητές ένας ιδιαίτερος τρόπος ανάγνωσης και πρόσληψης της ιστορίας.

Φυσικά, δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει ότι η ιστορική έρευνα εμπλουτίζεται με το πέρασμα του χρόνου, νέο υλικό προστίθεται και τα ερμηνευτικά εργαλεία της ιστορικής επιστήμης αλλάζουν, με αποτέλεσμα να μεταβάλλεται συχνά η εικόνα που έχουμε για το παρελθόν, οπότε προκύπτει και το ζήτημα της αλλαγής της σχολικής ιστορίας. Όμως, ο καθοριστικός παράγοντας που προσδιορίζει το περιεχόμενο της σχολικής ιστορίας δεν είναι κυρίως οι αλλαγές στην ιστορική επιστήμη, αλλά οι ανάγκες της εκάστοτε πολιτικής εξουσίας να διαχειριστεί ιδεολογικά και πολιτικά το παρελθόν, προκειμένου να εξυπηρετηθούν σκοπιμότητες του παρόντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του «κρυφού σχολειού». Παρά το γεγονός ότι η σύγχρονη ιστοριογραφία έχει αποδείξει περίτρανα ότι πρόκειται για «εθνικό μύθο», που εντάσσεται στην προσπάθεια του ελληνικού κράτους να διαμορφώσει την εθνική συνείδηση των πολιτών του, «κατασκευάζοντας» ένα εθνικό και θρησκευτικό παρελθόν μέσα από το οποίο θα εξυμνούνται θεσμοί του παρόντος

(επί του προκειμένου η εκκλησία και οι ιερείς που φέρονται ως οι «διασώστες του ελληνισμού»), ο μύθος αυτός συνεχίζει να υπάρχει στα σχολικά βιβλία της ιστορίας σαν πραγματικότητα.

Τα τελευταία χρόνια, η Νέα Τάξη Πραγμάτων έχει ξεκινήσει την προσπάθεια ανακατασκευής της ιστορίας, ώστε να «αποηρωποιηθεί» η συμβολή των κομμουνιστών και της ΕΣΣΔ στην νίκη των λαών κατά του φασισμού, στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, και να αμβλυνθεί η κακή εντύπωση για το ναζισμό. Αυτό γίνεται -υποτίθεται- για να μην υιοθετούν οι νέοι πολίτες της Ευρώπης αρνητικά στερεότυπα απέναντι στο γερμανικό λαό. Παράμετροι αυτής της νέας σχολικής ιστορίας είναι και η προσπάθεια άμβλυνσης του Ολοκαυτώματος και, γενικότερα, η μείωση της συναισθηματικής έντασης κατά του ναζισμού, με το επιχείρημα της ανάγκης να ζήσουμε καλύτερα, χωρίς εντάσεις και εθνικισμούς, σε μια νέα (βλέπε νεοφιλελεύθερη) Ευρώπη.

Στη Μεγάλη Βρετανία έχει ξεκινήσει ήδη μια προσπάθεια αλλαγής της διδασκαλίας της σχολικής ιστορίας στο θέμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ώστε οι νέοι μαθητές να μην έχουν αρνητικές στερεοτυπικές προσλήψεις των Γερμανών. Η όλη προσπάθεια έχει και προοδευτικό επίχρισμα, καθώς εντάσσεται στο πλαίσιο της «παιδαγωγικής της ειρήνης». Όμως, το περιεχόμενο της «νέας διδασκαλίας» της ιστορίας είναι η απάλειψη της φρίκης των εγκλημάτων του ναζισμού, συνάμα με την ταυτόχρονη αποσιώπηση του ρόλου της ΕΣΣΔ στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Φυσικά το φαινόμενο δεν είναι καινούριο. Η ελληνική δεξιά έχει δώσει στο παρελθόν θαυμάσια δείγματα ιδεολογικής διαχείρισης του συγκεκριμένου κεφαλαίου στην ιστορία και οι απανταχού νεοφιλελεύθεροι μπορούν να πάρουν από αυτά σημαντικά διδάγματα.

Πιο συγκεκριμένα, αναφερόμαστε στα σχολικά βιβλία της *Αγωγής του Πολίτη* της δεκαετίας του 1950 και στα εγχειρίδια της ιστορίας που εγκρίθηκαν από το Υπουργείο Παιδείας για να μοιραστούν στα σχολεία. Στα βιβλία αυτά, παρά τις διαμαρτυρίες πολλών αριστερών ότι ένα σοβαρό πρόβλημα είναι πως τα παιδιά στο σχολείο δεν μαθαίνουν τίποτα για τη σύγχρονη ιστορία, γινόταν εκτενής αναφορά όχι απλώς της νεότερης ιστορίας αλλά των γεγονότων μόλις των προηγούμενων πέντε ετών, δηλαδή του Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949). Στο βιβλίο *Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος* του Βασίλη Πετρούνια τα γεγονότα του Εμφυλίου καλύπτουν το 1/5 της

συνολικής ύλης του βιβλίου. Το 1956, στο βιβλίο του Γ. Μάνιου *Ιστορία της Νέας Ελλάδος*, το 30% της ύλης καλύπτεται από το ίδιο αντικείμενο.

Για γίνει πιο κατανοητό το περιεχόμενο των βιβλίων εκείνων, αρκεί να παραθέσουμε ορισμένους τίτλους και αποσπάσματα από αυτό του Βασίλη Πετρούνια. Τίτλος κεφαλαίου: «Η εθνική δόξα των νικών της Κονίτσης, του Βίτσι και του Γράμμου», όπου ο συγγραφέας παραθέτει γεγονότα από «τις μάχες του εθνικού μας στρατού εναντίων των εγκληματιών κομμουνιστοσυμμοριτών». Και στο βιβλίο του Γ. Μάνιου, ο Εμφύλιος Πόλεμος καλύπτεται σε 4 κεφάλαια με τους χαρακτηριστικούς τίτλους: «Ο σλαυϊσμός κατά της Ελλάδος», «Τα Δεκεμβριανά», «Συμμοριτοπόλεμος», «Η Ελλάς επί της εποχής του Γεωργίου του Β΄».

Αυτό που μένει ως τελική εντύπωση από αυτά τα βιβλία είναι ότι εχθρός της Ελλάδας είναι ο «Σλαβισμός» και οι εγχώριοι πράκτορες του, δηλαδή οι Έλληνες κομμουνιστές, που είναι «σλαβόδουλοι» και «όργανα» των βόρειων γειτόνων. Ο κομμουνιστής, από εχθρός του καθεστώτος και της θρησκείας, που ίσχυε πριν από τον Πόλεμο, μετατρέπεται σε πράκτορα γειτονικών χωρών που απειλούν την Ελλάδα, καθώς μετά το τέλος του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου η Ελλάδα συνορεύει με χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Η προσθήκη στο περιεχόμενο του εθνικού εχθρού των κομμουνιστών, εκτός από τους Τούρκους, εξηγεί και γιατί τα ελληνικά εγχειρίδια εκείνης της περιόδου, όχι μόνο δεν περιέχουν αρνητικές κρίσεις για τους Ιταλούς, τους Γερμανούς, που μόλις πριν λίγα χρόνια είχαν εισβάλλει στην Ελλάδα, αλλά παρουσίαζαν τον Χίτλερ ως έναν δημοφιλή ηγέτη που δημιούργησε ένα ισχυρό στρατό, αποσιωπώντας βέβαια τα εγκλήματα του ναζισμού και του φασισμού. Η αντίσταση πιστώνεται ολοκληρωτικά τον ΕΔΕΣ και αποσιωπείται ο ρόλος του ΕΑΜ. Τονίζονται οι αγριότητες των βουλγαρικών στρατευμάτων κατοχής στη Θράκη και τη Μακεδονία (1941-1944), ωστόσο αποσιωπούνται οι γερμανικές θηριωδίες.

Σε αυτή την κατάσταση, τηρουμένων των ιστορικών αναλογιών, τείνουμε να γυρίσουμε σταδιακά πάλι. Η ιστορία δεν ξαναγράφεται σήμερα. Τα ίδια έχουν γίνει και στο παρελθόν. Το πως θα γραφτεί η ιστορία και ποιά σχολική ιστορία θα έχουμε, εξαρτάται από τους πολιτικούς και ταξικούς συσχετισμούς. Ο κομμουνισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση πάει να τεθεί «εκτός νόμου», τα κομμουνιστικά σύμβολα (σφυροδρέπανο) προσπαθούν να τα ταυτίσουν με τη ναζιστική σβάστικα. Ο Χίτλερ αρχίζει να μειδιά …